

PETER BÁRDY

NA
VÝCHOD
OD
ZDRAVÉHO
ROZUMU

PETER BÁRDY

**NA VÝCHOD
OD ZDRAVÉHO ROZUMU**

COPYRIGHT

© Peter Bárdy, 2025

COVER DESIGN AND LAYOUT

© Mikina Dimunová, Róbert Slovák

© Pavel Kordoš

SLOVAK EDITION

© Ringier Slovakia Media, s. r. o.

ISBN

978-80-69052-40-6

PETER BÁRDY

NA
VÝCHOD
OD
ZDRAVÉHO
ROZUMU

PETER BÁRDY

NA VÝCHOD OD ZDRAVÉHO ROZUMU

**O SLOVENSKU
A SLOVÁKOCH VÁŽNE
AJ S ÚSMEVOM**

NOVINÁR

V niektorý letný deň roku 1995 som sedel na autobusovej zastávke pred budovou úradu práce na Hurbanovej ulici v Žiline. Stretol som kamaráta z gymnázia.

Ani jedného z nás neprijali na vysokú školu, tak sme sa boli registrovať do radov nezamestnaných. Ponúkli mi tam mimoriadne nezaujímavú prácu. Slušne som poďakoval s tým, že si skúsím niečo pozrieť sám. Nebol v tom vzdor ani nič negatívne. Len som si svoj život predstavoval inak, ako bola ponuka od úradu.

„Kam ideš?“ spýtal som sa kamoša.

„Ak nemáš robotu, poď so mnou. Rádio Frontinus hľadá moderátorov.“

Ani sekundu svojho života som nesníval o moderovaní v rádiu. Ale nijako mi to nebránilo, aby som s ním išiel na ten konkurz.

„Sorry, ale z teba nikdy nebude moderátor. Naozaj nikdy,“ zhrnul to veľmi presne Dušan Pikora.

Vysoký, štíhly chlap s dlhými vlasmi, už na prvý pohľad rocker, ktorý bol programovým šéfom Frontinusu. Nepriečil som sa nemilosrdnému verdiktu. Bolo mi úplne jasné, že vie, čo hovorí. A aj prečo to hovorí.

„Ale niečo skúsime. Vieš čítať?“

„Viem, jasné, že viem,“ odpovedal som.

Zavrel ma do miestnosti asi meter a pol krát meter a pol, ktorá mala vnútorné steny oblepené kartónovými podnosmi na vajíčka. Do rúk mi dal rozprávkovú knihu.

„Otvor a čítaj.“

Po tretej vete ma zastavil. Vraj je to hrozné. Použil teda o dosť hrubší slovník, ale veď to si asi viete predstaviť aj bez toho, aby som tie slová tu a teraz vypisoval.

„Idem na obed dole do bufetu. Kým sa vrátim, budeš trénovať čítanie nahlas. Potom sa mi predvedieš.“

Asi hodinu v kuse som čítal. Koktal som, mýlil som sa a vlastne som po tej hodine už ten text vedel naspamäť.

Prišiel, otvoril knihu na novej kapitole: „Tak poď, začni.“

S Dušanom sme sa takto stretávali pár dní, kým rozhodol, že môžem čítať ranné správy. Vlastne ho k tomu donútila situácia. Boli sme na to totiž len dvaja — s Reou Kupkovičovou, ktorá tie správy aj pripravovala.

Túto náhodu, ktorá ma priviedla k novinárčine, ešte podčiarkuje moja maturita. Z písomnej práce zo slovenčiny som totiž dostal štvorku, hoci počas štyroch gymnaziálnych rokov, a vlastne aj na základnej škole, som mal zo slovenského jazyka vždy jednotku.

Písal som totiž úvahu na tému, niečo v zmysle, či môže láska k práci jednotlivca ovplyvniť úroveň kultúry národa. A tak som ako rozhnevaný mladý človek na prahu dospelosti, čítajúci noviny Domino fórum a Sme a revoltujúci

proti mečiarizmu, písal o tom, aká dôležitá je úloha angažovaných učiteľov, ktorí napriek štátom organizovanému odklonu od novembrových myšlienok a cieľov môžu vychovávať generácie uvedomujúce si, že naše miesto má byť v demokratickom a slobodnom svete.

A dostal som štvorku. Nie preto, že by som nepochopil tému, že by som urobil veľa chýb...

Za názor. Narazil som na mečiarovcov a slotovských nacionalistov v našom vzdelávacom procese, na snahu normalizovať názory podľa vzoru najvyšších štátnych predstaviteľov. Tak mi to vysvetlili učitelia, ktorí boli svedkami rozhorčených reakcií na môj text.

Nakoniec som po ústnej skúške dostal trojku, ale aj to bol jeden z dôvodov, prečo som sa nedostal na pedagogickú fakultu, kde som chcel študovať učiteľstvo, aprobáciu slovenský jazyk — história.

No chápete, štvorkár z písomnej maturity v slovenčine, aby učil slovenský jazyk? Hnev, rozčarovanie a sklamanie prehrmeli veľmi rýchlo. Našiel som si prácu, ktorá ma od začiatku mimoriadne zaujímala a naplňala.

Ale pocit nespravodlivosti som si zapamätal na dlhý čas. A vždy, keď mi niektorý vedúci vydania, výrobný sekretár, zástupca šéfredaktora či šéfredaktor siahol na text kvôli ideologickým dôvodom alebo preto, že sa týkal záujmovej osoby, bral som to veľmi osobne. A vedel som byť fakt odporný. Keď som začal pracovať ako novinár, písali sme v redakcii na písacích strojoch, cez kopirák. Tí, ktorí mali počítače,

používali český textový editor T602. Na trhu sa objavil operačný systém Windows 95 od Microsoftu, ktorý som používal až zhruba do roku 2001, a o internete som vtedy ešte ani nepočul.

Môj kamoš Milan už mal v nasledujúcom roku mobilný telefón Nokia 8110, prezývaný Banán, videokazety, po ktorých dnes už ani pes neštekne, začali prehrávať trhový súboj s dévedeckami. A dnes už vlastne pomaly všetci zabudnú, že existovali DVD.

Dostal som sa do úžasnej žilinskej partie novinárov: Emil Bajánek (Pravda), Eva Ertlová (Práca), Jano Filip (Sme), Iveta Frolková a Dáša Úradníková (Smer), Milan Matušinský a Igor Jurišta (STV), Renáta Svrčková (Twist), Paľo Rýpal, Vlado Kolár, Vlado Masný, Hanka Laššová a Roman Štaffen (TV Sever)... Ospravedlňujem sa všetkým, na ktorých som zabudol. Tento text však nemá byť spomienkou na moje novinárske začiatky. Ale hrozne by som sa hanbil, keby som nespomenul dlhoročných priateľov, z ktorých už niektorí nie sú medzi nami. A možno, keby som aj nevysvetlil dôvody, prečo som sa stal novinárom.

Stával som sa ním v dobe, keď nemalá časť spoločnosti drkovala nacionalistickým autokratom a populistom a keď médiá a novinári — tí, ktorí sa nespreneverili politikom a vznikajúcim oligarchickým rodinným klanom — dokazovali denne napriek zložitým okolnostiam lojálnosť voči verejnosti a hľadaniu pravdy, nech je akákoľvek. Čo teda vôbec nebolo ľahké.

Vladimír Mečiar vnímal médiá cez optiku socializmu. Veľmi dobre si pamätal, ako ešte pár rokov pred vznikom Slovenska stáli komunistickí šéfredaktori na koberci na ústrednom výbore strany alebo tí „menší“ — regionálni — v kanceláriách krajských či okresných tajomníkov, aby tam dostávali noty, o čom a ako písať. Mnohí už tieto noty nepotrebovali.

A keď sa počas Nežnej revolúcie pridali novinári k revolucionárom vrátane Verejnosti proti násiliu (VPN), v ktorej patrila Mečiar k najvýraznejším tváram, mohol nadobudnúť pocit, že sa bude ako „otec zakladateľ“ vyhrievať v priazni médií. Z médií verejnej služby, čo bol pôvodný zámer vzniku Slovenskej televízie (STV) a Slovenského rozhlasu (SRO), urobil pre istotu prakticky okamžite volebnú korisť, ktorá plnila, podobne ako komunistické médiá, úlohy štátnej propagandy a nástroja na diskreditáciu opozície.

Poruke mu šiel študentský časopis Zmena, ktorý vznikol v novembrovom revolučnom čase, ale rýchlo sa vyprofiloval na tendenčný a manipulatívny nástroj mečiarizmu. Podobne ako denník Slovenská republika, ktorý priamo vydávalo Hnutie za demokratické Slovensko.

Raz mi môj bývalý kolega zo Slovenskej republiky navrhol, aby som ho zastúpil cez voľby. Nebol v tom čase na Slovensku a potreboval, aby niekto namiesto neho napísal priebeh volieb a urobil anketu s pár respondentmi. Tak som mu to sľúbil. Po volebnom dni som odfaxoval do centrály mečiarovského denníka krátky text o tom, ako to vyzera-

lo v Žiline. Zavolali mi späť, že tam potrebujú hlas niekoho, kto pochváli vládu. Nikoho takého som nemal ani nepoznal. Povedal som im, že som poslal, čo mám, a že je na nich, čo s tým urobia. Vlastne ani neviem, či vôbec zverejnili tých mojich pár riadkov do volebnej skladačky.

Kým v rozvíjajúcich sa demokraciách žurnalistika slúži alebo môže slúžiť ako nástroj pre občianstvo a aktívne zapájanie občanov do správy vecí verejných, mečiarovský model opierajúci sa o servilnosť, naopak, vylučoval verejnosť z občianskeho života. Režim zachádzal ešte ďalej — novinárov zastrašoval aj im fyzicky ubližoval.

Asi najviac ma vydesil prípad redaktora vtedy českej TV Nova Eugena Kordu, ktorému v marci 1998 zdemolovali kovovou tyčou auto. Malo prepichnuté všetky pneumatiky, vytlčené okná, každý diel karosérie bol prerazený kovovou tyčou, ktorú polícia našla pri obhliadke miesta činu. Všimol si, že ho predtým sledovali, takže nepredpokladal, že by to bola akcia nejakých amatérov. Od začiatku bol presvedčený, že ho chceli zastrašiť.

Denník Sme, stojaci spolu s Markízou a rádiom Twist na čele médií, ktoré nepodľahli Mečiarovým tlakom, zistil, že sledovací odbor Slovenskej informačnej služby (SIS) rozpracoval viacerých novinárov a že na ich sledovanie je nasadená špeciálna skupina s úlohami monitorovať nielen novinárov, ale aj opozíciu a kritikov režimu.

Kamarát, novinár Arpád Soltész písal na východnom Slovensku o mafi a SIS. Rovnako tak ho v roku 1998 hrubo na-

padli na toalete v jednej z košických reštaurácií, kde bol na rodinnej večeri. Bez slova ho zbil neznámy muž tak, že mu zlomil rebrá. Podľa Arpáda bolo úplne jasné, že niekto v SIS spanikáril, keď sa dostal blízko k jej nelegálnej činnosti. Prípád skončil zametený pod koberec.

V tom istom roku padol mečiarizmus. Som si istý, že Mečiar vlastne nepochopil, čo je úlohou médií a už vôbec vzťah médií k verejnosti a verejnosti k médiám. A hoci sa snažil mať monopol a absolútnu kontrolu nad žurnalistikou, nezávislé Sme, Markíza, rádio Twist mali rozhodujúci podiel na sledovanosti správ.

Nepoučil sa zo socializmu, v ktorom boli strana a vláda vlastne jediným vydavateľom a prevádzkovateľom médií. Ľuďom podsúvali ich pokrivené videnie sveta, zahlcovali mediálny priestor zbytočnosťami, ako boli správy o oficiálnych návštevách najvyšších predstaviteľov komunistických satelitov Sovietskeho zväzu v Československu, ale na konci dňa nemali kontrolu nad verejnou mienkou. Mnohí ľudia si vtedy kupovali len jedny noviny, pretože vedeli, že v tých ďalších je vlastne to isté.

Za Mečiara to prestalo platiť. Polarizácia Slovenska v réžii nacionalistov a populistov vrátane predsedu HZDS a trojnásobného premiéra, ako aj snaha manipulovať verejnú mienku cez štátom koordinovanú propagandu vytvorili priestor na rast kritických médií, ktoré však boli — logicky, ale do nejakej miery aj veľmi nešťastne — považované za spojenca protimečiarovskej opozície. Toto nepochopenie

práce médií opozičnými politickými lídrami, ale aj časťou ich voličov zásadne ovplyvnilo neskoršie obdobie. A ťahá sa to s nami dodnes.

V deväťdesiatych rokoch som sám na sebe pociťoval silnú angažovanosť v otázke potreby zmeny politického smerovania Slovenska. Tak som sa vlastne sám stával pešiakom na šachovnici, na ktorej sa občianska spoločnosť a opozícia postavili autokratovi. Lenže po voľbách 1998, ktoré zmenili politické vedenie štátu, bola na mieste otázka, čo ďalej. Čo s tou angažovanosťou?

S príchodom a rozširovaním internetu som mal stále viac možností dovzdelávať sa aj v žurnalistike. V jej vnímaní a úlohách. V tom, aká je rola novinára v spoločnosti — v tej, ktorá sa dramaticky mení, kde dochádza k vnútornému zápasu demokracie a autokracie, ale aj v takej, ktorá má jasnú a pozitívnu víziu.

Doma som na to akosi nevedel nájsť odpoveď. Navyše som pracoval v regionálnom týždenníku, ktorý bol príspevkovou organizáciou mesta Žilina, teda pod primátorom Jánom Slotom, kde sa vedenie neskrývane hlásilo k Slotovi a jeho politike.

Mimochodom, aj prepojenie samospráv a lokálnych biznismenov s regionálnymi médiami zvykne napáchať riadnu paseku. Dodnes vidíme, ako sa z regionálnych novín stali hlásne trúby radnice alebo podnikateľa s politickými či biznisovými aktivitami, ktorý na ich presadzovanie používa „svoje“ médium.

Pochopenie toho, ako mám pristupovať k role novinára, sa začalo, keď som si zadefinoval, komu patria médiá a aká je ich úloha, respektíve úloha vydavateľa či prevádzkovateľa. Nemusíte sa báť, nemám ambíciu spochybňovať právo na súkromné vlastníctvo ani na politický či ideologický názor majiteľa alebo vydavateľa.

V prípade verejnoprávných médií by štát nemal nijako zasahovať do obsahovej stránky s cieľom profitovať z toho alebo útočiť na politických oponentov. To je vo fungujúcich demokraciách stojacich na silných a sebavedomých inštitúciách neprijateľné. Ak sa také niečo deje, je povinnosťou zákonodarcov brániť médiá verejnej služby. Od ľudí, ktorí v nich pracujú, by sa mala očakávať pomerne veľká dávka odolnosti vrátane odhodlania brániť žurnalistickú nezávislosť a nestrannosť, lojálnosť voči verejnosti a hľadaniu pravdy.

Lenže pravidelné unášanie verejnoprávných médií štátnou mocou, oslabovanie ich odolnosti, zvyšovanie závislosti od politikov — napríklad cez dofinancovanie rozpočtu a opakované odchody kľúčových ľudí neochotných robiť štafáž pri manifestácii osláv politických lídrov štátu — urobili z našich médií verejnej služby submisívne entity bez štipky sebavedomia. Lahký cieľ pre ovládnutie kýmkoľvek so správnou straníckou knižkou.

Iná situácia je v prípade súkromných médií. Ak má platiť, že nezávislá žurnalistika je jedným z pilierov demokracie, demokratické vlády by to mali prijať a nebojovať proti mé-

diám. Veď napríklad investigatívna žurnalistika, ktorú robíme v Aktuality.sk od roku 2015, kontroluje zodpovednosť a transparentnosť vlády, čo môže viesť k odhaleniu korupcie, slabého právneho štátu aj zlého fungovania verejného sektora. V učebnicovom prípade by teda mali vlády podporovať kritické médiá — aj tie, ktoré kritizujú ich samých. Prax je však iná. A vidíme to na prípadoch po celom svete — vrátane tých najsilnejších a najlepšie fungujúcich demokracií. Mocní sa namiesto zodpovednosti voči ostatným stavajú do pozície bojovníkov proti médiám.

Ďalšou témou sú vydavatelia. Je absolútne relevantné, keď sa médium hlási k ideologickému smeru, pokojne k politickému prúdu. A redakčný tím tvoria ľudia, ktorí sa s tým stotožňujú. Lenže treba to jasne deklarovať, aby mala verejnosť, čitatelia, diváci, poslucháči jasno v tom, koho líniu konkrétne médium drží. Je totiž v rozpore s etickými princípmi žurnalistiky deklarovať nestrannosť a pritom byť súčasťou konkrétneho prúdu v politickej súťaži. Ublíži to dôveryhodnosti tých médií, ktoré sa reálne snažia o nestrannosť, aj relevantnosti nezávislej žurnalistiky ako takej. Novinárska nezávislosť nie je neutralita, ale férovosť. Nie je to elitárstvo ani izolácia a už vôbec nie sebastrednosť a póza. Nie je to bezhraničná oddanosť jednej skupine, ktorá prerastie do neschopnosti alebo odmietnutia informovať o jej prípadných chybách či zlyhaniach.

Na toto som asi najviac narážal práve v období prvej a druhej vlády Mikuláša Dzurindu (1998—2006), ale vlast-

ne vtedy som si najviac uvedomoval, aké je dôležité neuhýbať od nárokov na seba samého, nepodľahnúť sympatiám ani antipatiám k niektorým politikom.

Veľkou skúškou bolo neskôr pre mňa aj písanie kníh.

Keď som písal politický príbeh Roberta Fica, stále som zápasil s tým, že to bolo za jeho vlády, keď korupčné a mafiánske prostredie ovládlo Slovensko až do takej miery, že padla objednávka na vraždu kolegu, kamaráta Jána Kučiaka. A verte, nebolo to pre mňa vôbec ľahké.

Alebo keď som písal knihu *Zuzana Čaputová — Odvaha k ľudskosti*, mal som čo robiť, aby som ubránil konečný výsledok, ktorý nemal byť nekritickou ódou na prezidentku či budovaním kultu osobnosti. Aj pri Robertovi Ficovi, aj pri Zuzane Čaputovej by to bolo z mojej strany neprofesionálne zlyhanie, ktorému som chcel zabrániť alebo ho aspoň minimalizovať.

Ak majú byť médiá a novinári strážnymi psami demokracie, musia sami seba chrániť pred tým, aby toto privilégiум nezneužívali, aby nerobili fatálne chyby, aby sa nespreneverili svojmu poslaniu. Hoci aj v danej chvíli možno v záujme vyššieho dobra.

Aj preto som doposiaľ nevystúpil na tribúne počas protestov. A ani sa tam nechystám.

Určite ste už počuli o vyváženosti spravodajstva alebo názorov.

Prepáčte, ale čo je toto za nezmysel? Aká vyváženosť?

Ak niekto hovorí o vyvážených médiách, tak nepochopil

princípy žurnalistiky. Tie totiž nestoja na tom, že ak dám päť minút Židovi prežívšiemu koncentračný tábor, tak dám rovnakých päť minút neonacistovi, ktorý bude spochybňovať, že v nich dochádzalo k holokaustu a masovej genocíde.

Žurnalistika nie je len o poskytovaní priestoru na verejnú diskusiu, ale predovšetkým o zodpovednosti za zlepšenie kvality diskusie. A to sa dá dosiahnuť najmä poskytovaním overených informácií a moderovaním výberu diskutujúcich.

Tridsaťročná prax v žurnalistike ma naučila, aká je dôležitá odolnosť redakcie napríklad aj voči tlaku vedenia na novinárov v tom, o kom, čom písať a ako o tom písať, čo je v niektorých slovenských médiách bežná realita. V Aktuality.sk sa to nedialo a nedeje, čo je dobrá vizitka manažmentu. Ale v takom Žilinskom večerníku alebo v bývalom LIVE! sme si zažili svoje.

Viackrát som bol konfrontovaný s tým, že článok, ktorý som robil ja alebo niektorý z mojich kolegov, nahneval nejakého politika, podnikateľa, inzerenta... A dostal som aj spätnú väzbu, že toto by sa už nemalo opakovať. Spúšťa to autocenzúru, ktorej som napríklad v časoch, keď som pracoval v regionálnych médiách, čelil tým, že som radšej písal o kultúre a športe. Cítil som tam väčšiu slobodu.

Keď som sa v roku 2008 stal šéfredaktorom Aktuality.sk, od začiatku som dbal na budovanie redakčnej nezávislosti od vedenia firmy. A musím uznať, že to fungovalo. Od-

vtedy vediem redakciu k odolnosti. A sám som aj v úlohe prvej zóny jej ochrany pred prípadnými zlými krokmi manažmentu.

Dnes je pre mňa nepredstaviteľné, že by manažment tlačil na mňa a redakciu, aby sme nepriniesli dôležitý a overený text pokojne o inzerentovi, ktorý u nás ročne investuje nezanedbateľnú sumu peňazí — dôležitú pre financovanie redakčného tímu. A ak by sa to malo diať, dám ruku do ohňa, že by sa voči tomu redakčný tím postavil.

Vydavateľ má, samozrejme, svoje práva, avšak s redakciou má hoci aj nepísanú dohodu o dodržiavaní etických noriem a princípov nezávislej profesionálnej žurnalistiky. A je povinnosťou každého člena tímu tieto princípy chrániť.

Svojho času sa mi pri jednej debате pošťazoval vysoký manažér v Pente, že podnikajú v dvoch oblastiach s vysokým egom zamestnancov — zdravotníctvo a médiá.

„Lekárovi navrhujeme, aby predpisoval konkrétny liek, a on to odmietne s tým, že on sám najlepšie vie, aký liek má predpisovať. A v médiách si novinári, ktorých zamestnávame, píšú aj veci proti nám, proti nášmu biznisu alebo tvrdo ľavicové texty, ktoré sú v priamom konflikte s našou pravicosťou.“

V tejto súvislosti si možno spomeniete na vyjadrenie partnera Penty Mareka Dospivu z roku 2014 pre iDnes.cz: „Investície do médií vnímam skôr ako politiku alebo snahu chrániť záujmy samotných investorov. Nevnímam to ako

klasickú investíciu, ktorej cieľom je návratnosť. Ide skôr o sekundárny efekt: okolie vie, že vlastným silné médium, a už len toto poznanie mi môže priniesť určitú výhodu. Už len vedomie, že podnikateľ vlastní noviny alebo televíziu, posilňuje jeho pozíciu.“

O rok neskôr to pre české Hospodářské noviny podčiarkoval s tým, že keď vlastní médiá, pre kohokoľvek bude horšie ich iracionálne napádať: „Nebudem chodiť okolo horúcej kaše. To, že vlastníme médiá, nám dáva istotu, že pre kohokoľvek bude horšie nás iracionálne napádať. To iracionálne by som podčiarkol.“

Klasický atómový kufrík, ktorý použijete, keď treba.

Bolo to krátko po tom, čo Penta kúpila podiel vo vydavateľstve Petit Press, ktoré okrem iného vydáva denník Sme. Vstup finančnej skupiny s oligarchickým a veľmi toxickým imidžom do mienkotvorného denníka znamenal odchod viacerých dôležitých ľudí z redakcie, ktorí založili Denník N. A do istej miery aj pošramotený imidž Sme, ktoré muselo, nie vlastným pričinením, dokazovať vysokú integritu a reputáciu. Prečo? Lebo vo vydavateľskej štruktúre sedeli ľudia z Penty.

Redakcia vlastne musela presvedčiť verejnosť, že sa nenechá „opentať“ a že ostane verná hodnotám profesionálnej žurnalistiky s dôrazom na lojalnosť voči verejnosti. Šéfredaktorka Beata Balogová má aj za to dodnes môj obrovský rešpekt. Vlastne mi aj týmto veľmi pomohla posilniť si vlastnú integritu šéfredaktora.